

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
katedra pedagogiky

**Požadavky ke státní závěrečné zkoušce v bakalářském studijním programu
Vychovatelství**

Státní závěrečná zkouška z pedagogiky a psychologie pro vychovatele má syntetizující charakter. Studující mají prokázat, že si osvojili učivo ze základních oborových předmětů, které v průběhu tříletého studia absolvovali. Mají se orientovat v systému disciplín, které tvoří základ oborového studia vychovatelství tak, aby osvědčili schopnost samostatně odborně analyzovat problémy související s výchovou a vzděláváním. Mají být připraveni užít osvojené vědomosti, dovednosti a zformované postoje v praktické činnosti při výchově a vzdělávání ve školách (jako vychovatelé a pedagogové volného času) i v pozici odborných pracovníků mimo rezort školství. Témata jsou rozdělena do dvou okruhů. Studující si vylosuje jedno z čísel 1 – 20 u každého okruhu. Jedná se o témata, která budou východiskem pro rozpravu, nikoli o přesné znění zkušebních otázek – zkušební komise může dané téma zúžit či jinak formulovat. Třetí částí zkoušky je rozprava nad písemným materiálem, který před zahájením zkoušky předloží studující zkušební komisi (okruh C). Při přípravě na státní zkoušku by měli studující přednostně vycházet z odborných informačních zdrojů, které byly zadány k prostudování v rámci požadavků v jednotlivých absolvovaných předmětech a které jsou uvedené v seznamu doporučené literatury ve Studijním informačním systému.

Okruh A

- 1. Pedagogika jako věda.** Struktura pedagogiky. Předmět studia základních pedagogických disciplín, spolupracující vědy. Význam studia pedagogické teorie pro pedagogickou praxi, zdroje pedagogických informací.
- 2. Pedagogika volného času.** Základní pojmy – volný čas, výchova ve volném čase, výchova volným časem, pro volný čas. Výchova formální, informální, neformální.
- 3. Koncepce výchovy v historii.** Pedagogický nativismus a empirismus, důsledky těchto krajností pro koncepci výchovy a vzdělávání. Odraz těchto koncepcí v alternativních směrech a současných názorech ve výchově a vzdělávání.
- 4. Přehled vývoje názorů na výchovu a vzdělávání ve srovnání výchovných ideálů starověku, středověku a novověku.** Pedagogické názory J. A. Komenského a jejich vliv na pedagogickou teorii a praxi.

5. Český školský systém, základní legislativa ve školství. Školy a školská zařízení. Současné problémy školské politiky v ČR, v Evropské unii.

6. Charakteristiky školských zařízení a dalších subjektů, které se podílejí na výchově ve volném čase. Zařízení pro zájmové vzdělávání, výchovná a ubytovací zařízení, zařízení pro ústavní a ochrannou výchovu a další subjekty, které se podílejí na výchově ve volném čase (nestátní zařízení, sdružení, včetně organizací Sokol, Junák apod., občanských sdružení; soukromé subjekty).

7. Profese a kvalifikace vychovatele. Způsoby získávání kvalifikace vychovatele. Kompetence vychovatele. Autorita a prestiž, aktuální problémy vychovatelského povolání. Etická témata v profesi vychovatele.

8. Etická výchova. Základní filozofické pohledy na výchovu a kultivaci vztahu člověka ke světu i k sobě samému. Mravnost, morálka a etika: pojetí pojmů. Cíle a metody etické výchovy v dětské skupině.

9. Pojetí kázně při výchově ve volném čase. Pojmy svoboda, autorita, kázeň, nekázeň. Diagnostika nekázně. Strategie řešení neukázněného chování. Výchovný systém zařízení pro výchovu ve volném čase, participace skupiny na pravidlech.

10. Výchovná práce v oblasti osobnostního a sociálního rozvoje. Základní principy v didaktice osobnostní a sociální výchovy. Práce s cílem v OSV a jádrová činnost. Metody aktivního sociálního učení dětí a dospělých.

11. Výchovná práce v oblasti environmentální výchovy a kulturní propedeutiky. Vztah k prostředí v regionu. Metody práce s postoji a hodnotami vztahující se k přírodě i kulturnímu dědictví.

12. Formy práce s dětmi a mládeží ve volném čase. Pravidelné, nepravidelné volnočasové programy. Specifika kurzů a táborů (právní, personální, organizační).

13. Edukační potenciál hry. Kategorie her. Hra v dramaturgii (motivace, optimální sled her, pravidla her, bezpečnost). Výchova zážitkem. Význam reflexe, pravidla pro vedení reflexe.

14. Rizikové chování. Mezirezortní a interdisciplinární přístup k prevenci rizikového chování. Cíle prevence a hlavní cílové skupiny. Preventivní program ve škole. Nízkoprahová centra, terénní práce, animační centra.

15. Sociální pedagogika. Předmět sociální pedagogiky a její vztah sociální k jiným pedagogickým disciplínám. Funkce a úkoly sociální pedagogiky. Prostor a výchova. Důležité osobnosti sociální pedagogiky.

16. Využití informačních a komunikačních technologií (ICT) v zájmové činnosti. Mobilní technologie a sociálními sítě ve výchovném potenciálu. ICT v kontextu mediální výchovy. Mediální výchova.

17. Možnosti využití hudební výchovy v zájmové činnosti dětí a mládeže. Poslechové činnosti jako zdroj hudebních aktivit (percepce ve vztahu k rozvoji osobnosti). Vokální činnosti. Instrumentální činnosti.

18. Možnosti využití výtvarné výchovy v zájmové činnosti dětí a mládeže. Výtvarné vnímání, cítění, myšlení, vyjadřování. Dětská výtvarná tvorba, umělecká výtvarná tvorba (animační programy). Vliv výtvarné výchovy na rozvoj osobnosti žáka.

19. Možnosti využití praktických činností s přírodními a technickými materiály v zájmových činnostech. Rozvoj schopností a dovedností dětí v práci s různými materiály. Bezpečnost a hygiena při práci s různými materiály.

20. Možnosti využití tělesné výchovy v zájmové činnosti dětí a mládeže. Tělesná kultura, aktivity podporující zdraví. Pohybové hry v přírodě a tělocvičně. Bezpečnost a hygiena pohybových programů.

Okruh B

1. Osobnost člověka. Determinanty osobnosti. Struktura osobnosti. Vlohy a schopnosti, inteligenční schopnosti, nadání. Pojmy temperament a charakter. Možnosti školy v ovlivňování osobnosti dítěte.

2. Vývoj psychiky. Vymezení a vzájemný vztah pojmů: vývoj, zrání, učení. Hlavní činitelé psychického vývoje. Tzv. kritická období ve vývoji (citlivá období). Vztah mezi vývojem a výchovou/vzděláváním.

3. Učení. Význam učení pro život člověka. Základní druhy učení – senzomotorické, kognitivní, sociální. Druhy sociálního učení.

4. Socializace. Proces socializace, jeho význam pro člověka a společnost. Úloha školy a rodiny v socializaci dítěte, rozdíly v rodinné a školní socializaci. Problémy v socializaci a její důsledky pro dítě.

5. Motivace. Vymezení pojmů: motivace, potřeba, motiv, motivační konflikt. Druhy motivace uplatňující se ve školním učení: poznávací, výkonová, sociální. Zásady využívání odměn a trestů.

6. Vybrané teorie vývoje člověka. Představení jedné periodizace vývoje dle vlastního výběru (Freud, Bruner, Piaget, Kohlberg atd.). Eriksonovo pojetí vývoje – charakteristiky jednotlivých období, vývojové úkoly.

7. Vývoj vnímání a myšlení. Charakteristika jednotlivých vývojových etap, jejich věkové vymezení. Možné problémy ve vývoji. Vztah k výchově/vzdělávání. Možnosti pozitivního ovlivnění.

8. Sociální vývoj. Charakteristika jednotlivých vývojových etap, jejich věkové vymezení. Možné problémy ve vývoji. Význam sociálního prostředí pro utváření identity a sebepojetí člověka. Vztah k výchově/vzdělávání. Možnosti pozitivního ovlivnění.

9. Mladší školní věk. Charakteristika dítěte před vstupem do školy a v mladším školním věku. Hlavní změny v jednotlivých vývojových oblastech, zejména v oblasti kognitivní a osobnostně-sociální. Školní zralost a připravenost. Možné problémy v počátečních ročnících základní školy.

10. Starší školní věk, pubescence a adolescence. Charakteristika období pubescence a adolescence. Hlavní změny v jednotlivých vývojových oblastech, zejména v oblasti kognitivní a osobnostně-sociální. Vztahy k rodičům, k učitelům a k vrstevnickým skupinám. Možné problémové projevy ve škole a jejich řešení.

11. Žáci s SPU a SPCH. Specifické poruchy učení. Stručné charakteristiky dyslexie, dysgrafie, dysortografie a dyskalkulie. Postup školy vůči dítěti s SPU. Pojem problémové chování a specifické poruchy chování (rozdíl). Možné příčiny a projevy problémového chování. Možnosti nápravy problémového chování a postup školy vůči dítěti s problémovým chováním.

12. Deprivace a subdeprivace. Vymezení pojmů. Příčiny a následky. Nedostatečná socializace dítěte. Vztah k výchově/vzdělávání ve škole.

13. Rodina. Vliv rodiny na vývoj a formování osobnosti dítěte. Výchovné styly v rodině. Vztah rodiny ke škole. Důsledky pro práci vychovatele.

14. Sociální skupina. Charakteristiky sociální skupiny. Třídění skupin podle hlavních kritérií. Sociální dynamika, sociální struktura ve skupině. Zjišťování vztahů a pozic ve skupině (sociometrie). Vedení skupiny. Sociální klima.

15. Narušené vztahy v sociální skupině. Podoba a význam dobře fungujících vztahů ve školní třídě. Projevy narušených vztahů. Pojem šikana. Možnosti prevence a intervence.

16. Pedagogická komunikace (psychologické hledisko). Verbální a neverbální komunikace. Možné problémy v komunikaci mezi učiteli/vychovateli a žáky – jejich příčiny a řešení. Zásady efektivní komunikace.

17. Sociální vnímání a poznávání ve výchově. Pojem sociální percepce a kognice (v kontextu školy). „Chyby“ ve vnímání a poznávání – jejich příčiny, projevy, rizika. Efekt prvního dojmu, halo efekt, pygmalion efekt, sebesplňující proroctví, kauzální atribuce.

18. Postoje, předsudky, stereotypy. Složky postoje, utváření a změny postojů. Pojem předsudek a stereotyp, jejich vliv na komunikaci učitele a žáků, rodičů atd. Možnosti narušování předsudků a stereotypů u žáků a u učitelů/vychovatelů.

19. Rizika profese vychovatele a profesní psychohygienu. Stres, jeho příčiny, důsledky a prevence, syndrom vyhoření.

20. Využívání psychologie ve vyučování. Metody pedagogicko-psychologické diagnostiky v práci pedagoga, etika práce s pedagogicko-psychologickými diagnostickými nástroji.

Okruh C

Studující předloží komisi před zahájením zkoušky písemnou přípravu na realizovanou pedagogickou činnost (lekcí) v následující struktuře:

1. Název aktivity (lekce).
2. Cílová skupina: podrobný popis potřeb skupiny (věk, počet členů, úroveň schopností a dovedností týkajících se lekce a možnost jejich dalšího rozvoje), zároveň popis sociální situace skupiny. V rámci skupiny případně definujte žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.
3. Cíle: konkrétně vztažen k připravované lekci (přenos do praxe, do života dětí). Cíl by měl být splnitelný (v reálném čase lekce), realizovatelný v daných podmínkách, motivující.
4. Zdůvodnění postupu v závislosti na cílech, skupině a podmínkách. Zde je prostor pro úvahy nad tvorbou lekce, odbornou argumentaci k dobře promyšlenému cíli a jemu odpovídajícím postupům (motivace, metody, časové rozvržení, hodnocení). Klíčovým východiskem je dobrá diagnostika skupiny (znalosti vývojové psychologie, předchozí úroveň rozvíjených znalostí, dovedností, případně postojů). Z tohoto vyplývající cíl lekce by měl být podkladem pro volbu vhodných postupů v časovém rozložení. Neměl by být opomenut aspekt motivace jako rámec průběžně podporující efektivitu lekce. Výstupy lekce by měly být zhodnotitelné dle navržených metod hodnocení. Zároveň je vhodné uvést rizika a překážky.
5. Postup (struktura lekce, metody, pomůcky, časové rozložení, prostředí, techniky hodnocení výstupů, dosaženého rozvoje). Bude popsán heslovitě a bude realizací výše vysvětleného postupu.
6. Zhodnocení lekce a dosažení cílů, sebereflexe vychovatele. Zde popište podklady a postupy vedoucí k posouzení efektivity lekce. (Jak se realizace lišila od plánu, kde vidíte příčiny nezdarů, úspěchů, navrhnete změny, napište případná doporučení).

Rozprava nad tímto písemným materiálem bude součástí ústní zkoušky.

Platí od ledna 2020; zveřejněno 30. 9. 2019.